

Format de citation

Brusenbauch Meislová, Monika : recension de : Brendan Simms, Britain's Europe. A Thousand Years of Conflict and Cooperation, London : Allen Lane, 2017, dans : Český časopis historický, 2017, 4, p. 1121-1125, DOI: 10.15463/rec.1754805379

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

RECENZE

Brendan SIMMS

Britain's Europe. A thousand years of conflict and cooperation

London, Allen Lane 2017, 352 s., ISBN 978-0241275962.

Jen málokteré téma rezonuje v současné Velké Británii tak silně jako její vztah s Evropskou unií. Toto téma, vzbuzující velké emoce a kontroverze, dlouhodobě představuje neuralgický bod britské politiky a stále významnější *cleavage* tamního politického systému. Zmapovat tuto komplikovanou, místy až dramatickou relaci se pokouší celá řada publikací (zatím pouze) zahraniční provenience. K nim se řadí i recenzovaná publikace, která však na vzájemné britsko-evropské vztahy nazírá z poněkud netradičního úhlu.

Britské referendum o setrvání země v EU z 23. června 2016 nemohlo podle Brendana Simmse poskytnout odpověď na to, co David Cameron v tradici svých předchůdců nazýval „evropskou otázkou“. Jednalo se totiž „pouze“ o nejnovější epizodu v tisícileté historii konfliktů a spolupráce mezi Británií (a předtím Anglií) a zbytkem Evropy. Simms v knize opakovaně zdůrazňuje, že opravdu záleží na tom, *jak* je historie vykládána. Zpochybňuje tak výklad britské historie ve stylu „příběh našeho ostrova“ (*our island story*), neboť tato verze historie, vyprávěná prizmatem separace Británie od zbytku Evropy, nedokáže adekvátně uchopit způsob, jak se Evropa a Spojené království ovlivňovaly navzájem. Autor nabízí nový narativ: tvrdí, že historie Anglie a později Británie je primárně kontinentálním příběhem a její osud je dlouhodobě utvářen spíše vztahy se zbytkem Evropy než se zbytkem světa.

Recenzovaná práce je nejnovějším autorským počinem v řadě knih Brendana Simmse, původem irského profesora historie a evropských mezinárodních vztahů na univerzitě v Cambridge. Simms je znám širokým záběrem svých, často překládaných textů a schopností propojit historickou analýzu s aktuálním děním. Poprvé se dostal do povědomí širší veřejnosti v roce 2001 knihou, v níž podrobil kritické reflexi britský postup ve válce v Jugoslávii v letech 1992 až 1995.¹ Historický vývoj Evropy v novověkých dějinách (včetně interakcí mezi kontinentem a Británií) byl předmětem jeho vlivného, rozsahem monumentálního díla z roku 2013: *Europe: The Struggle for Supremacy from 1453 to the Present* (které bylo – jakožto zatím jediná Simmsova kniha – přeloženo do češtiny).² Dalším z jeho oceňovaných publikačních počínů byla kniha věnovaná roli Wellingtonových hannoverských vojáků v bitvě u Waterloo.³ V *Britain's Europe* navazuje Simms na své

1 Brendan SIMMS, *Unfinest Hour: Britain and the Destruction of Bosnia*, London 2001.

2 TÝŽ, *Zápas o evropskou nadvládu: Od pádu Cařihradu po současnost*, Praha 2015.

3 TÝŽ, *The Longest Afternoon, The Four Hundred Men who Decided the Battle of Waterloo*, London 2014.

předchozí práce a na argumenty v nich obsažené, zároveň se však specifitěji soustřeďuje na minulé, současné i budoucí postavení Spojeného království v rámci Evropy.

Záměru zevrubně prozkoumat tisíciletou historii vztahu mezi ostrovním královstvím a Evropou se Simms zhostil se značnou virtuositou. Monografie je rozčleněna do úvodu a devíti kapitol. Autor nejprve předkládá chronologickou historii anglicko/britsko-evropských vztahů, a to od anglosaského období až po premiérství Davida Camerona. Daří se mu sledovat mnohovrstevný a složitý vývoj vzájemných vztahů a úspěšně přitom udržet konzistentní linku. Přehledově poukazuje na nejrůznější propojení, vazby a kontakty mezi Anglií a kontinentem během posledních století, od panevropských „pout křesťanství“, přes invaze Vikingů a mezidynastické sňatky až po války posledních pětiset let.

Leitmotivem knihy je teze o důležitosti vnímání britské historie optikou Evropy. Vliv Evropy na britskou politiku je dle Simmse tak starý jako Británie sama. Bez Evropy by nebylo ani Anglie, ani Spojeného království, ani britského impéria. Autor vychází z premisy, že Británie byla vždy součástí Evropy, součástí kontinentu. Jakkoli názor o klíčovém postavení Evropy při formování ostrovního království sdílí mnoho historiků, Simms zachází výrazně dál a tento vliv povyšuje na zcela novou úroveň. Nejenže podle něj byla země utvářena v reakci na hrozby pocházející z Evropy (ať už se jednalo o Filipa II., Ludvíka XIV., Napoleona či imperiální Německo), resp. snahou ochránit se před nevídanými intervencemi ze strany kontinentálních sil, ale i její celkový politický a sociální systém formovaly zásadním způsobem vojenské, politické a ekonomické tlaky, přicházející z kontinentální Evropy. Jinými slovy řečeno: podle Simmse je potřeba takřka veškerý britský domácí vývoj, včetně vojenských operací Jindřicha V., vytvoření a ztráty britského impéria či vývoje britských státních institucí, sledovat optikou strategického zaměření na evropskou politiku a vysvětlovat jej snahou o zajištění britské konkurenceschopnosti v Evropě.

Začalo to už v 10. století vznikem anglického státu v odpovědi na invazi Vikingů. O mnoho století později podnítila obava z Francie Ludvíka XIV. Slavnou revoluci v roce 1688, která vedla ke svržení krále Jakuba II. a zpečetila budoucnost Británie jako parlamentní demokracie. Po roce 1945 pak rozdělení Evropy během studené války a vznik Evropských společenství zásadně ovlivňovalo britskou bezpečnostní a hospodářskou politiku. Také založení *welfare* státu bylo primárně motivováno snahou zabezpečit sociální soudržnost a demografickou sílu země s cílem podpořit mocenské postavení Británie. Stejně tak i vznik unie se Skotskem v roce 1707 a s Irskem v roce 1801 a proces devoluce za Blairovy vlády byly dle Simmse principiálně motivovány tendencí udržet a posílit postavení Británie v rámci evropského kontextu.

Zároveň však Velká Británie hrála na oplátku klíčovou (často intervencionistickou) roli v Evropě. Simms přesvědčivě deklaruje, že pakliže Evropa utvářela Británii, pak Británie v symbiotickém vztahu rovněž utvářela Evropu. Během posledních tisíc let spočívala ústřední role Británie ve snaze zabránit dominanci jedné mocnosti na evropském kontinentě (ať už to bylo Španělsko, Francie či Německo) a vytvářet zde rovnováhu moci tak, aby žádná evropská mocnost nebyla natolik silná, aby mohla Británii ohrozit. To, že Velké Británii často připadla úloha tvarovat a ovlivňovat kontinentální politiku, je dle Simmse dáno její výjimečnou polohou v Evropě.

Ústřední otázka, kterou si autor v knize opakovaně klade, zní: mělo by být zaměření britské zahraniční politiky kontinentální, nebo zámořské? Odpovídá na ni zcela jednoznačně: kontinentální. Zámořskou orientaci země (neslouží-li určitému cíli v rámci širší evropské politiky) považuje Simms za slepou uličku. Ostatně podle jeho slov (pronášených na různých přednáškách a konferencích; kniha samotná totiž vyšla ještě před loňským referendem) je dnes v souvislosti s procesem brexitu a vyjednáváním o vystoupení země z EU více než kdy jindy důležité akcentovat chyby, které s sebou nese představa, že se Britové mohou otočit ke kontinentu zády. Součástí Simmsovy interpretační linie je důrazné varování před tím, aby ostrovní království vstoupilo do dalšího údobí, v němž zapomene, že jeho primární referenční bod v mezinárodních vztazích představuje Evropa, zatímco vše ostatní je sekundární.

Analogicky se jako pomyslná červená nit vine knihou Simmsova explicitní kritika britských snah odvrátit se od Evropy a soustředit se pouze na širší svět. Autor si v tomto kontextu pomáhá řadou citací. Hojně připomíná kupříkladu slavný citát Edmunda Burkea: „Mluví, jako kdyby Anglie vůbec nebyla v Evropě,” pronesený v jeho odpovědi kritikům, již věřili, že pouhopouhá skutečnost, že je Británie ostrovem, dostačuje k tomu, aby byla země ochráněna před chaosem francouzské revoluce. Často je v knize zmiňován i neméně slavný citát Winstona Churchilla, který pronesl v roce 1913 jako první lord Admirality: „Evropa je místo, odkud přichází počasí.” Simms připouští, že odklon od Evropy se někdy přece jen vyplatil, avšak vždy pouze tehdy, sloužily-li tyto „mimoevropské snahy” britským zájmům na kontinentě. Na straně druhé Británie kvůli své „imperiální ignoranci“ často dovolila evropské politice vyvinout se takovým způsobem, který ostrovní zemi nevyhovoval a následně si vyžádal komplikované nápravy.

V posledních dvou kapitolách, jimiž monografie pomyslně vrcholí, se historická analýza mění takřka v politický manifest. Simms tu artikuluje svoji vlastní vizi budoucích britsko-evropských vztahů a čtenář se neubrání pocitu, že mu předchozí historicky orientované pasáže sloužily jako jakási predehra pro velkolepé (politické) finále. V předposlední kapitole, příznačně nazvané „Británie: poslední evropská velmoc“, Simms odmítá tezi o úpadku moci Velké Británie, když tvrdí, že britský excepcionalismus, tedy vědomí vlastní výjimečnosti či nadřazenosti, činí z Británie poslední evropskou velmoc. Dokazuje, že Británie je stále velká (s malým v): jedná se o pátou největší ekonomiku světa a (navzdory všem škrtům v rozpočtu) rovněž přední vojenskou mocnost. Její neutuchající sílu přitom dokládá mj. její proaktivní zahraniční politika, stálé členství v Radě bezpečnosti OSN, vlastnictví jaderných zbraní, ekonomická síla, velikost konvenční armády či ochota použít vojenské jednotky v globálním měřítku. Díky tomu všemu se jí ostatní evropské země nemohou rovnat.

V poslední kapitole pak Simms předestírá svoji vizi budoucích britsko-evropských vztahů. Na první pohled se v tomto ohledu nevymyká širšímu trendu, kdy se s přibližujícím referendem mnoho britských akademiků z různých disciplín a různého politického přesvědčení začalo aktivně zapojovat do veřejné debaty, týkající se budoucí účasti Británie v evropském bloku. Simms však mezi těmito hlasy vyniká neotřelostí, až kontroverzností svých názorů (které ostatně neventiluje pouze v této knize, ale i na různých konferencích,

seminářích apod.). Podle něj se současná spojená Evropa nachází v největší krizi od roku 1945. Je ohrožována jak externě (zejména stále agresivněji expansionistickým Ruskem a terorismem ISIS), tak vnitřně (nevřešenou ekonomickou krizí) a ve stávající podobě je odsouzena k zániku. Aktuální stav tak není ani v zájmu kontinentální Evropy, ani Británie, jejíž ekonomická prosperita a národní bezpečnost vždy závisela na stabilitě evropské pevniny.

Čerpaje inspiraci z myšlenek Winstona Churchilla, vyzývá Simms k radikální reformě EU a ke vzniku Spojených států evropských. Vůbec nejlepší by v jeho pojení bylo, aby eurozóna následovala vzor Velké Británie – popřípadě jejího imitátora, USA – a přistoupila k budování federálního systému podle britského modelu liberální, parlamentní vlády. Ve federaci by se přitom měla proměnit stejným způsobem, jakým v roce 1707 vytvořily Zákony o unii právní základ pro sjednocení Anglického a Skotského království. Takové Spojené státy evropské by měly mít jednotnou armádu v rámci NATO, jednotný jazyk (*lingua franca* Evropy by byla angličtina, přestože Simms částečně koketuje i s latinou a hebrejštinou), společnou dolní sněmovnu (*House of Citizens*), senát a přímo voleného prezidenta.

Podobně jako kdysi Churchill, ani Simms do své vize Spojených států evropských ostentativně nezahrnuje Velkou Británii. Zdůvodňuje to tím, že britská pozice *per se* – která mj. částečně vyvěrá z jejího vlastního delikátního „problému“ se Skotskem – představuje hlavní překážku federálnímu uspořádání v Evropě. Vznik silného a jednotného evropského super státu bez participace Britů by byl nejen v zájmu Evropy, ale rovněž v zájmu Londýna. Británie by měla vítat a podporovat vznik Spojených států evropských, neboť ty by sloužily jejím dlouhodobým cílům – tedy eliminaci nebo přinejmenším redukcí nebezpečí přicházejících z kontinentu. S nově vzniklou federací by měla země udržovat úzké, privilegované a nadstandardní vztahy skrze NATO. Podle Simmse je žádoucí, aby vznik federální Evropy nastal co nejdříve, rozhodně před britským odchodem z EU.

Celkově je Simmsovo dílo zábavnou a čtenářsky poutavou monografií, která vyniká striktní argumentací a nabízí nápaditý (pro někoho i osvěžující) a zároveň fundovaný pohled na britsko-evropské vztahy. Publikace těží z odborné kapacity svého autora, jenž v ní šikovně kombinuje zajímavé historické reminiscence s nejaktuálnějším děním. Z knihy přímo číší, že byla psána s entuziasmem, přičemž Simmsova argumentace dodává dílu rychlý spád. V neposlední řadě je vhodné zmínit, že kniha obsahuje i grafické pomůcky (mapky), které pomáhají čtenářstvu lépe se zorientovat v analyzované problematice.

Jaké má text slabiny? Ponechme nyní stranou možnost vzniku Spojených států evropských. Za současné politické konstelace je vysoce nepravděpodobné, že by většina členských států podpořila takto hlubokou politickou integraci. Čtenář či čtenářka může jen implicitně odvozovat, jakým způsobem by bylo možné Simmsův návrh uvést do praxe, neboť tím se autor vůbec nezaobírá.

Nasnadě je zejména výtka týkající se způsobu zpracování tématu, kvůli němuž lze Simmsův pohled na britsko-evropské vztahy považovat za zjednodušující, zkreslující a zavádějící. Skutečnost, že autor vývoj Anglie/Británie interpretuje výlučně prizmatem zahraniční politiky a do velké míry opomíjí roli vnítrýstýstýmývých faktorů (resp. jakýchkoli formativních faktorů mimo širší, evropský kontext) – tj. ekonomiky, společnosti, kultury, politického myšlení či migrace – ve vývoji a politice Británie, s sebou nevyhnutelně nese

úvahy o neúplnosti a pokřivení předkládané výpovědi. Čtenáři (zejména ti mimo Velkou Británii, ale nejspíše i někteří v jejím rámci) zřejmě pochybovačně pozvednou obočí nad Simmsovým přesvědčením, že britský model má být jedinou životaschopnou alternativou pro EU a že se Evropa má od Británie opravdu tolik co učit.

I přes uvedené výhrady je Simmsova široce pojatá *Britain's Europe* pozoruhodným počinem, jakkoli jeho závěrečnou část mohou někteří čtenáři označit za fantaskní. Jedná se o stimulující četbu kombinující umným způsobem historii a břitkou polemiku. Kniha nejenže staví nosné téma vztahů Velké Británie a EU (a tím i brexit jako takový) do nového, neotřelého světla, ale je k tomu navíc i velmi čtivá. Publikace je vhodná jak pro odborníky v oblasti historiografie, tak pro čtenáře a čtenářky mimo akademickou veřejnost. Jak tomu však už u stimulujících a originálních knih bývá, i zde platí, že ne se všemi Simmsovými tezemi a závěry budeme nutně souhlasit. Už jen vzhledem k současné situaci nám však lehce provokativní a odvážné názory tohoto cambridgeského historika nabídnou spoustu podnětů k přemýšlení a erudovaný podklad pro vlastní úvahy o budoucnosti Evropy.

Monika Brusenbauch Meislová

Martin NODL

Das Kuttenger Dekret von 1409. Von der Eintracht zum Konflikt der Prager Universitätsnationen

(= Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa, Bd. 51)

Aus dem Tschechischen übersetzt von Roswitha und Pavel Červíček.

Weimar – Wien, Böhlau Verlag Köln 2017, 404 s., 16 černobílých vyobrazení,

ISBN 978-3-412-50565-3.

Sedm let po vydání knihy v češtině má nyní i čtenář v německy mluvících zemích k dispozici knihu zásadního významu. Pokud se doposud chtěl seznámit s proslulým Dekretem kutnohorským a s tím spojenou problematikou, musel sáhnout do starší literatury, například po studii Ferdinanda Seibta z roku 1957, Petera Morawa z roku 1986 či po disertaci Renate Dixové z roku 1988.¹ Jenom na okraj: Před několika lety dostali alespoň obyvatelé Lipska příležitost, aby se v malé, nicméně pozoruhodné výstavě archivu Lipské univerzity podívali na celý soubor originálních archiválií, které dokumentovaly dějiny Pražské univerzity druhé poloviny 14. a počátku 15. století, resp. současně i počátky univerzity v Lipsku, které těsně souvisely s Dekretem kutnohorským. K výstavním exemplářům, vypůjčeným z Prahy, patřil i notářský opis tohoto, v důsledcích dalekosáhlého dokumentu.

1 Ferdinand SEIBT, *Johannes Hus und der Auszug der deutschen Studenten aus Prag 1409*, Archiv für Kulturgeschichte 39, 1957, s. 63–80 (přetisk in: Ferdinand SEIBT, *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*, München 1987 (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Bd. 60); Peter MORAW, *Die Universität zu Prag*, München 1986; Renate DIX, *Frühgeschichte der Prager Universität. Gründung, Aufbau und Organisation 1348–1409*. Diss., Bonn 1988.